

Ганна Кісьлічына

...божыя кароўкі і каларадскія жукі —
для адстранёнага погляду таго,
хто ўзяў на сябе місію гнусамора,
абсалютна аднолькавыя...

Ідэальна памытая толькі нябожчыкі

Бусел ці зубр?
Жаба!

Менавіта яна — этнакультурны сімвал Балотнага Краю, дзе тонкія парасткі праўдаў чэзнуць у палоністай дрыгве кры́удаў, а на падсохлых ландшафтах ганяюць адно другое плямёны крывічаў і прамічаў, якія заўсёды трывмаюць на пагатове лепшую зброю тутэйшага месца — ладны камяк ільсьністай гразі.

Паліванье брудам і гадаванье жабаў — традыцыйныя забаўкі айчынных літаратараў. Асабліва вылучыліся на ніве брудатэрапіі жабагадоўлі былья койданаўцы, спадчыннікі Крапівы, якія ўзвялі кры́уды папярэдняга пакаленяня да праўды сённяшняга.

“Праўда Адамчыкаў” — называе адзін са сваіх артыкулаў Павел Абрамовіч і быццам таўро ставіць: адгэтуль і назаўсёды правы на крытыку чальцоў гэтай сям’і належашь яму. Што б ні пісаў А. Глобус — усё знаходзіцца пад патранажам П. Абрамовіча. Цікава чытаць ягоны артыкул “Дом з закрытымі/адкрытымі аканіцамі”, дзе крытык на поўным сур’ёзе вымярае ступень “крэўнасыці-някрэўнасыці” глобусавых сваякоў праз колькасць эпізодаў, дзе яны згадваюцца. Неўзабаве, відавочна, зьявіцца і падобнае літаратурна-матэматычнае дасылаванье “сУчастнікаў”, і тады зьдзіўлены съвет даведаецца, што найвялікшая колькасць абразкоў у гэтай кнізе прысьвечана маме пісьменніка.

І ўёс-ткі — насуперак вынайдзенаму Абрамовічам сімейна-статыстычнаму аналізу — галоўнай дзеючай асобай твору зьяўляецца ня мама, а Фацэт. Чалавек творчы, таленавіты, апазіцыйна-маргінальны, але, перш за ўёс, здатны на выхадку. Анатоль Сыс, Сяргей Малішэўскі, Генадзь Хацкевіч даюць добрае ўяўленне пра тое, што хаваеца за гэтым словам. “Выхадка” — вылазка, выпаўзка ці выездка — фабуластваральны момант у “сУчасніках”, жанр якіх сам пісьменнік вызначыў як фацэціі — так называлі кароткія съмешныя апавяданьні, папулярныя ў эпоху еўрапейскага Адраджэння.

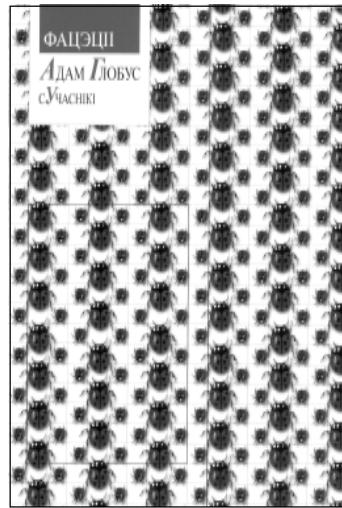
Калі навелістычных “дамавікоў” нам пазычыў Бакача, то показкавых “сУчаснікаў” — Поджа Брачаліні. Што ж дзіўнага ў тым, што гэты жанр сёньня перажывае рэнесанс, калі любая нарацыя заканчваеца рысападвядзённым “кароооче!”? Гэта ня аўтар рэанімаў старую форму, а новы час, які патрабуе скрыстаныня вынайдзенага ў мэтах эканоміі культурных рэурсаў. Многа і каротка, ці дакладней, вельмі многа і вельмі каротка — стыль сучаснасці, стыль масмедиа і нэту — глабальны сеткі. “сУчаснікі” — і ёсьць сетка, ловы, накінутыя на сучаснікаў. Аднак колькі б мы ні апелявалі да класікі, сУчаснікам відавочна будзе крыўдна, што іх калектыўна-натоўпны вобраз увасоблены ня небажыхарамі Бакачабрачалінімі, Гогальбулгакавымі, Свіфтагашэмамі, а такім зямным, вазьмі-і-дакраніся, Адамам Глобусам.

Часам уедлівия абразкі “сУчаснікаў” могуць падавацца вербальным спосабам звязданыня рахункаў з “крыўдзіцелямі”, часам — хуліганскай спробай запэцкаць брудам вядомае імя. Між тым апошняя — кніжная — рэдакцыя съведчыць, што дзіўны ўчынак, нечаканае дзеяньне цікавяць Глобуса болей, чым сацыяльны статус героя ці ступень яго “вінаватасці”. Пацверджаньнем таму — колькасць мініяцюраў, дзе аўтар “гоніць” на тых, хто хадзіў ці ходзіць у ягоных сябрах, прыкладна роўная колькасці мініяцюраў, дзе ён з захапленнем распавядае пра пазанармаваныя паводзіны людзей незнаёмых. Ці, калькавана, “першых сустрэтых”.

Старая, што ёсьць бананы, калі пакутуе ад адзіноты; юнак, што гасіць “вечны агонь” ватоўкай; палітык, што пралічвае, на колькі баксаў апрануты яго суразмоўца — абсалютна роўныя ў множнасці, што завецца Натоўпам. Багатыя і бедныя, вядомыя і невядомыя, старыя і дзеці — выхопліваюцца з яго пільнім аўтарскім поўзіркам і прышліваюцца да паперы з жорсткасцю энтамолага, якога ўжо даўно выявіў у Глобусе А. Савіцкі. Божыя кароўкі і каларадскія жукі — для адстранёнага погляду того, хто ўзяў на сябе місію гнусамора, абсалютна аднолькавыя — гэта палохае і выклікае незадаволенасць прататыпаў, якія хацелі б альбо персанальных адносінаў, альбо ніякіх. “Ён мяне палічыў!” — крыўда большая, чым асабіста абраziў.

Цікава слухаць скаргі на тое, што “ўсё было ня так”, ад тых, хто лічыць сябе аб'ектам глобусаўскай увагі. Бо гэтае “ня так” — складнік мастацкасці, аўтарская рэалізацыя прынцыпу тыпізацыі. Нялюдзі, а тыпы цікавяць пісьменніка, не канкрэтны сУчаснік, а калектыўны вобраз. Таму дзіқавата глядзяцца “замовы” на туго ці іншую рэальную асобу, калі яны сыходзяць ад чыгачоў, і тым больш ад крытыкаў. Гэтае падштурхоўванье, заахвочванье пісаць пра рэальных людзей падаеца больш амаральнym, чым стварэнніе ананімнага ў сутнасці героя фаштна-эпатажнай сучаснасці, якім займаеца Глобус.

Як ні дзіўна гэта ўсьведамляць, “сУчаснікі” прадстаўляюць ня толькі калектыўнага героя, але і калектыўнага аўтара, ці, дакладней, калектыўнага суаўтара. Бо тэарэтычна можна ўяўіць, што ўсюдысны — калі меркаваць па масмедиі — Глобус увесь час за намі назірае, але практична ясна, што ў аснову гісторыяў пакладзены ня толькі яго съпецыфічна-вуайрысцкі позірк. Не адмаўляючы пісьменніку ў здольнасці фан-

тазіраваць, сачыняць і прыдумляць дэталі, заўважым, што сюжэты ягоных показак часыцяком грунтуюцца яўна на чужым “ніямперажытым” вольнце.

Дастаткова згадаць мініяцюру пра праваахойніцу, якая прачнулася ў самотным га-тэльным ложку, перапецканая шакаладам. Хто сапраўдны аўтар гэтай мініяцюры? Глобус, які падгледаў у шчыліну, ці ўсё-ткі добразычлівец, які пераказаў гэту гісторыю, ці сама геранія, неабачліва “здаўшая” сябе аўтару ці добразычлівцу? Магчымыя ўсе трох варыянты. Бо ня толькі Глобус зацікаўлены ў павелічэнні колькасці сваіх “сУ-часынікаў”, але і яны самі, хоць іх матывы каардынальна адрозніваюцца ад аўтарскіх.

Высьвятленыне гэтых матывau раскрывае чытальцае — “нізвое” — разуменне жанру “сУчасынікаў”, бо аўтарскае вызначэнне “фацэцii” хоць і дакладна акрэслівае форму, але адрасаванае хутчэй літаратуразнаўцам, а не чытальцам, для якіх гэты твор ці то “савецкія хронікі”, ці то yellow page. Згадваецца рэкламнае: “Калі вас няма тут, вас няма нідзе”.

Сучаснікі, ня ўсе, але ж і нямала, — персанажы ў чаканыні паперы. Бо сёньня «быць» азначае, перш за ўсё, прысутнічаць у інфармацыйнай прасторы. Існаваць — мільгаць на экране, гаварыць у радыё, згадвацца ў газэце. Зразумела, у першую чаргу, гэта датычыць людзей палітыкі і мастацтва, але і астатніх таксама, ня хлусыце сабе, што вы вышэй гэтага! Менавіта імкненне “ўцялесніцца”, упэўніцца ва ўласным існаваныні штурхае асобных герояў “сУчасынікаў” на малазразумелыя — з пункту гледжання здаровага разуму — споведзі Глобусу. Яму ў пару гаварыць на манер амерыканскіх паліцэйскіх: “Усё, што вы скажаце, можа быць скарыстана супраць вас!”, але наўрад ці каго гэта спыніць. Бо зьявіцца ў “сУчасыніках” — гэта зьявіцца на старонках “Нашай Нівы”, “Савецкай Беларусі” і “Народнай волі”. Ёсьць у гэтым нешта шчымліва-кранальнае... Як у гога-леўскага героя: “Будзеце ў Пецярбургу, то скажыце, што ёсьць недзе такі Добчынскі!”

Іншыя матывы ў тых, хто распавядае не пра сябе, а пра іншых. Крыўда, зайдрасцьць, прага да ўлады. Інфармацыя ў наш час — гэта капітал, а яе дэмантрацыя — прад'ява віртуальнага капиталу. “Здача” сябра ці знаёмага — перманентны спосаб стаць на адну прыступку з пісьменнікам, чыё імя асацыруеца з фінансавым посыпехам, увайсці, хоць на момант, у поле яго ўвагі.

Загаварыўшы пра ролю інфармацыі ў сучасным съвеце, нельга не згадаць і яшчэ адну кагорту “суаўтараў”. Імі па праву можна лічыць журналістаў і рэдактараў выданняў, якія актыўна на працягу апошніх двух гадоў займаюцца піярам гэтага цікавага ва ўсіх адносінах твору. Бо менавіта яны вырашаюць, якую показку друкаваць, а якую прытырымаюць, актуалізуючы ў патрэбны момант тое ці іншася вядомае імя. “сУчаснікі” маглі бытак і застацца прыватнымі дзённікамі запісамі ці малавядомым інтэрнэтаўскім блогам, каб не ажыягаваны попыт на плёткі, якімі сёньня падміняеца ў прэсе аналітыка — палітычная, эканамічная, культурная. Матывы дробных беларускіх “медыякратаў” абсалютна відавочныя, але гэта ўжо зусім іншая гісторыя.

Чытацкая цікавасць да “сУчасынікаў” — гэта хутчэй за ўсё сімпатыя да ўласна беларускіх сучаснікаў, якія, нягледзячы на ўсе спробы аб'явіць іх неіснуючай на-цыяй, жывуць, твораць, съмлююцца. Яны не ідэальныя. Ня толькі ў Глобуса, але і ў жыцці. Не ідэальныя ў тым сэнсе, што яны адмаўляюцца класыціся ў пракрустаў ложак вызначэннія — “працавітыя і талерантныя”. Якраз выпространыне з рамак — фацэтызацыя — робіць іх сапраўднымі, а не тэлевізійна-іконографічнымі.

Глобусаўскі сУчаснік, сфакусаваны са шматлікіх фрагментаў жыцця, па-мастасцьку прадстаўленых пісьменнікам, у сутнасці неблагапрыстойны, ці, хутчэй, “недобродетельны”, а таму альтэрнатыўны. Ён — непадпрадкаваная частка насельніцтва, супрацьвага калектыву-станоўчаму герою “Контураў”. Прызнаныне права на чалавечыя слабасці апраудвае чытальца ва ўласных вачах, а таму робіць вобраз блізкім і прывабным.

Глобусаўскі сУчаснік можа быць хіцівым, сквапным, жорсткім, трусаватым, ма-лаадукаваным і помсціўным. Аднак, у чым яму не адмовіш, дык гэта ў жыцціялюбстве. Можа сам па сабе ён і ня варты захапленыя, але ён дакладна валодае такой захапляльной і такой рэдкай у наш час якасцю, як здольнасць радавацца жыццю ва ўсіх яго праявах. Іншым разам здаецца, што яго існаваныне неаддзельнае ад бруду чалавечых узаемаадносінаў. Але лепши адчуваць сябе брудным, чым ідэальна памытym. Бо ідэальна памытym толькі нябожчыкі.